

TOPLUMSAL KİMLİĞİN OLUŞUMUNDA SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ROLÜNÜN İNCELENMESİ: SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARI (1968, 1998, 2005)*

Emine KARASU AVCI**

Bilgin Ünal İBRET***

Öz

İnsanın toplumsal bir varlık olması onu toplumsal hayatla ilişki içinde olmaya zorlamaktadır. Toplum bireylerin ihtiyaçlarına cevap verirken aynı zamanda bireylerden birtakım beklentiler içerisindedir. Toplumun bu beklentileri bireylerde toplumsal bir kimlik geliştirir. Toplumların eğitim sistemlerinin bu amaca hizmet ettiği görülür. Bu araştırma toplumsal kimliğin oluşumunda Sosyal Bilgiler dersinin rolünü incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu araştırmada 1968, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler dersinin amaçları incelenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Buna göre Sosyal Bilgiler öğretim programlarının amaçlarında toplumsal kimlik oluşumuna en çok millet olma bilinci, vatan bilinci, devlet bilinci, hukuk kuralları, vatandaşlık bilinci, toplumsal bütünlük/uyum ve toplumsal değerler kategorilerinin katkı sağladığı tespit edilmiştir. 1998 Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında toplumsal kimlik diğer iki programa göre daha fazla vurgulanmaktadır. Bu programı sırasıyla 1968 ve 2005 Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını takip etmektedir. 2005 Sosyal Bilgiler programının amaçlarında toplumsal kimliğin oluşumuna ilişkin ifadelerin yanı sıra bireye yönelik ifadelerinde yer aldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, toplumsal kimlik, sosyal bilgiler, öğretim programı.

* Bu çalışma, birinci yazarın doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

** Dr. Öğretim Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, eavci@kastamonu.edu.tr

*** Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, bibret@kastamonu.edu.tr

AN EXAMINATION ROLE OF SOCIAL STUDIES COURSE IN THE CONTEXT OF SOCIAL IDENTITY FORMATION: SOCIAL STUDIES CURRICULUM (1968, 1998, 2005)

Abstract

The fact that human is a social entity forces him to be in relation with social life. While the society responds to the needs from individual, it is also in some expectation from the individual too. Individuals develop social identities by means of the needs of the societies. It is seen that the education systems of the societies serve this purpose. This research was conducted to examine the role of the Social Studies course in the formation of social identity. In this research conducted by qualitative research method, the aims of 1968, 1998 and 2005 Social Studies course were examined. The obtained data were analyzed by content analysis. According to this, it has been determined that for the purposes of the social studies curricula, the most common forms of social identity are consciousness, national consciousness, state awareness, legal rules, citizenship consciousness, social integrity/harmony and social values. Social identity is emphasized more than the other two programs in the purposes of the 1998 Social Studies course. This program follows the objectives of the Social Studies course of 1968 and 2005. It is seen that the purposes of the 2005 Social Studies program included statements about the formation of social identity as well as statements about the individual.

Keywords: *Identity, social identity, social studies, curriculum.*

1. GİRİŞ

Kimlik kavramı, ilk insandan başlayarak bireylerden oluşan her toplumsal grup için varlığı tartışılmaz bir olgudur. Kimliğin olgusal bir gerçeklik olarak ortaya çıkması ve sosyal bilimlerin bir ögesi haline gelmesi Coğrafi Keşifler döneminde farklı kültürlerin ve kimliklerin farkına varılması ve bu farklılıkları açıklamak amacı ile sistematik hale gelmiştir (Bayrı, 2008). 20. yüzyıla gelindiğinde bu kavram en çok tartışılan kavram haline dönüşmüştür. En geniş anlamıyla kimlik, hem kişinin kendisini nasıl gördüğü hem de toplum tarafından nasıl görüldüğü

ile ilgilidir (Aşkın, 2007). Bu bağlamda toplumsal kimlik ise, sosyal aidiyet bilincinin oluşmasında ortak bir dilin konuşulması ya da ortak bir simgesel sistemin kullanımı ile ulaşılan ortak bilgi ve bellektir. Gelenekler, resimler, danslar, yeme içme gibi özellikler ortaklığı ifade eden örnekler olarak gösterilebilir. Ortak kimlik kültürel sistemin kuşaklar boyunca sürdürüldüğü araştırmacılar (Erkayhan, 2008). Toplumsal kimlik, bir sosyal grubun dilini, dinini, gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimlerini, anlayış tarzını benimseyerek bir kimlik geliştirmedir (Arkonaç, 1993). Tajfel ve Turner (1979) bu durumu, bir grubun üyelerinin kendilerini diğer grubun üyelerine karşı nasıl algıladıkları ile açıklamaktadırlar. Ashfort ve Mael (1989) toplumsal kimliğin bireyin içinde bulunduğu grup kimliğinden türediğini belirtmektedir. Byran (2008) grup üyeleri arasında ortak bir bilgi ve ortak bir anlayış olduğunu ifade etmektedir. Güvenç (2005) farklı bireylerin bir arada yaşayabilmeleri için daha üst düzeydeki bir varlık çatısı altında birleşmesinin önemi üzerinde durmaktadır. Bireyler, toplumsal kimlik olmadan varlıklarını devam ettiremezler (Türkkan, 2011). Bireylerin uyum içerisinde yaşayabilmeleri ve hayata aynı bakabilmeleri için ortak maddi ve manevi değerlere ve zihinsel birliğe sahip olmaları gerekmektedir (Arkonaç, 1993). Bu açıdan toplumun genelinde hâkim olan kimlik toplumsal bütünlük açısından önem arz etmektedir.

İnsanoğlu kendini bildiğinden beri toplum gerçeğini de bilir; ondan etkilenir ve onu etkiler. Yani insan davranışlarının büyük bir kısmı sosyaldir (Kağıtçıbaşı, 1996). Sürekli olarak belirli bir toplumda yaşamak, o toplumun tüm bireylerine özgü ortak bir dinamik örgütlenmeyi gerekli kılar. Bu ortak dinamik örgütlenme ortak kişilikten başka bir şey değildir. Ortak kişilik ise, o toplumun toplumsal kimliğini oluşturur (Kurnaz, 2013). Bireyin kendi varlığını toplum içinde keşfetmesi, toplumsal kimlik kavramının önemini ortaya koyar. Bu durum elbette kimliğin toplumsal boyutu ile izah edilebilir. Kimliği toplumsal boyuta taşıyan olgu kişisel özelliklerden (yaş, cinsiyet vb) ziyade bir grubun sahip olduğu

aidiyetlerdir (Türkkan, 2011). Toplumsal hayatta kim olduğumuzu sahip olduğumuz özellikler belirlemektedir. Hangi cinsiyete sahip olduğumuz, ailemizin kim olduğu, hangi okulu okuduğumuz ya da bitirdiğimiz, hangi inanca sahip olduğumuz, nerede yaşadığımız, hangi toplumun ya da milletin üyesi olduğumuz bizim toplumsal kimliğimizi ifade etmektedir. Bu aidiyetleri kazanamayan bireylerin kişi, grup ve kurumlarla birlikte uyum içinde yaşayabilmeleri oldukça zor bir iştir. Peki, toplumsal kimlik kazanmak bireyler için neden bu kadar önemlidir? Çünkü insanlar yaşamak için gerekli olan her şeye tek başlarına sahip olmazlar. Kendi hayatlarını idame ettirmek için başkalarına ihtiyaç duyarlar. İnsanların başkalarına ihtiyaç duyması onları toplumsallaştırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumun kendine ait birtakım özelliklerini de kazanmasını sağlar. Toplumsal kimlik kazanmak, birlikte yaşanılan sosyal grubun veya toplumun huzur ve refahı için de önemlidir. Bireyin bu davranışların tümünü ailesinden öğrenmesi mümkün değildir. Bireyler toplumsal davranışları yaşayarak, ailesi, çevresi ve eğitim kurumları aracılığıyla kazanabilirler.

Uzun yıllardan beri karmaşık hale gelen açlık, dini ve etnik gruplar arasındaki çatışmalar vb. sorunlar günden güne sosyal hayatın yapısını zorlaştırmaktadır. İnsanlar bu sorunların çözümü için okulları bir çıkış noktası olarak görmektedirler. Böylesine ciddi bir rol üstlenen okulların programlarında Sosyal Bilgiler dersinin ayrı bir öneme sahip olduğu görülmektedir (Öztürk, 2009). Sosyal Bilgiler insanları ve yaşamları konu alan kendimizi ve çevremizdeki diğer insanları anlamamız için yardımcı olan bir derstir. Amacı birbirine bağımlı, küresel bir dünyada kültürel farklılıkları demokratik bir toplum vatandaşı olarak kamu yararına dayalı, mantıklı karar verebilme yeteneğine sahip bireyler yetiştirmektir (Kılıçoğlu, 2009). Sağlıklı, güçlü ve sorumluluğunun bilincinde bir toplum yetiştirilmesi bakımından ortak bir kimliğe sahip olan bireylerin varlığı önem taşımaktadır. Öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili bilgi, beceri ve değerler,

ilk ve ortaokul düzeyinde okutulan Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılır (Keskin ve Keskin, 2013). Çünkü Sosyal Bilgiler dersi, doğrudan vatandaşlık eğitimi üzerine odaklanmış tek ders olma özelliğine sahiptir (Öztürk, 2009). Wyse (2008) Sosyal Bilgiler dersinin bir milleti sosyal, tarihsel ve ulusal kimlik bakımından güçlendirdiğini belirtir. Journell (2011) Amerika Birleşik Devletleri'nde Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin sürekli olarak ulusal telkinlerle beslendiğinden ve gelenekleri benimsemeleri için mesajlar verildiğinden bahsetmektedir. Bunun amacının birbirine uyumlu birer Amerikan vatandaşı yetiştirmek olduğunu belirtmektedir. Toplumların kalıcılığı bireylerin birbirleriyle uyumuna bağlıdır (Doğan, 2007). Bir toplumun toplumsal yapısına uygun birey yetiştirmek topluma özgü birtakım özelliklerin bireylere kazandırılması ile mümkün olmaktadır. Yani o topluma ait toplumsal kimliğin kazanılması ile ilgili bir durumdur. Sosyal Bilgiler dersi bireylere toplumu tanıtmak ve toplumsal kimliği kazandırmak için uygun içeriğe sahip olan bir derstir. Yaşadığımız bölgeyi, insanları tanıtan; toplumun ortak geçmişini, bugününü anlatan ve geleceğe yönelik aynı toplumsal bilinçle sahip bireyler yetiştiren Sosyal Bilgiler dersi toplumsal kimlik oluşumu için oldukça önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinin ilkökul ve ortaokul düzeyinde okutuluyor olması toplumsal kimliğin erken yaşlardan itibaren kazandırılmaya çalışıldığının bir göstergesidir. İlkokul ve ortaokul düzeyinde okutulan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amacı; iyi, etkili ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmektir. İyi, etkili ve sorumluluk sahibi birey olmak, yaşanan sosyal grubun normlarını benimsemek, kendini ona ait hissetmek ve uyum sağlamak ile yakından ilgili bir durumdur. Başka bir deyişle içinde yaşanan toplumun kimliğini benimsemek o sosyal gruba ait hissetmenin ve uyum sağlamanın bir yoludur. Bireylerin tanımadığı ya da bilmediği bir ortama alışması, onu benimsemesi ve kendini ona ait hissetmesi zordur. Sosyal Bilgiler, bireylerin kendi toplumlarını, yaşadığı ortamı ve kültürlerini tanımasını sağlayacak içeriğe

sahip bir derstir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersinin bireylerin içinde yaşadığı toplumun veya sosyal grubun kimliğini kazandıran bir yönü olduğu görülmektedir.

Alan yazında Sosyal Bilgiler ve kimlik ilişkisini açıklayan bulgulara rastlanılmaktadır. Şimşek'in (2008) 2005'ten itibaren Sosyal Bilgiler ders kitaplarında küresel bağlantıları güçlü bir Türk kimliği kazandırılmaya çalışıldığından bahsetmesi Sosyal Bilgiler ve kimlik arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Demircioğlu'nun (2004) tarih ve coğrafya öğretmenlerinin sosyal bilimler öğretiminin amaçlarına yönelik görüşlerini ele aldığı çalışmasında öğretmenlerin büyük çoğunluğunun sosyal bilimlerin öğretim amaçlarını kimlik kazanımı ve kültür aktarımıyla ilişkilendirmeleri kaynağını sosyal bilimlerden alan Sosyal Bilgiler dersinin kimlik kazandırmadaki rolünü ortaya koymaktadır. Dilek (2012) Sosyal Bilgiler dersinin disiplinlerinden biri olan tarih biliminin, kimliği kurgulama sürecinde politik bir gereksinim olduğunu ve bireylerin ya da grupların kimliklerini tarihsel bir süreçte şekillendirdiklerini belirtmektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler dersinin kimlik kavramı ile olan ilişkisini tarih disiplini açısından ortaya çıkarmaktadır. Sertkaya'nın (2010) çalışmasında Sosyal Bilgiler dersi ile kültür aktarımı ve kültürel kimlik arasındaki ilişkinin ele alınması Sosyal Bilgiler ve kimlik arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Pamuk (2013) bireysel ve kolektif kimliklerin inşasında tarih algısının rolünü incelediği çalışmasında, kolektif kimlikle ilgili toplumsal cinsiyet, kültürel kimlik, dini kimlik, ulusal kimlik ve politik kimlik kategorilerini elde etmiştir. Ayrıca tarih biliminin geçmiş anlatıları inşa ederek ortak davranışlar ortaya çıkardığını ve kimliğin inşasına katkı sağladığını vurgulamıştır. Pamuk ve Alabaş (2016) başka bir çalışmasında Sosyal Bilgiler ve vatandaşlık arasındaki ilişkiyi açıklarken Sosyal Bilgiler öğretim programında vatandaşlığın ulusal kimlik veya milliyet kavramları ile tanımlandığını belirtmektedir. Bu durum kimlik ve Sosyal Bilgiler dersinin iyi bir vatandaş yetiştirme amacı arasındaki ilişkiyi ortaya koyar niteliktedir. Rubin

(2010) çalışmasında ABD’nde vatandaşlık eğitiminin Sosyal Bilgiler dersine entegre edildiğini belirterek vatandaşlık kimliğinin oluşturulmasında tarih biliminin etkili olduğunu tespit etmiştir. Thompson (2004) Sosyal Bilgiler dersinin var olma sebebinin vatandaşlık bilinci kazandırmak olduğunu belirterek genç nesillerin iyi bir vatandaş olarak yetiştirilmesinde kimliğin önemli bir rol oynadığı bulgusuna ulaşmıştır. National Council for the Social Sciences’da (2017) öğrenme alanlarından biri olarak “Bireysel Gelişim ve Kimlik” (Individual Development and Identity) başlığı yer almaktadır. Ülkemizdeki Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programlarında kimlik kavramına ilişkin herhangi bir başlık yer almasa da dersin içeriğinin kimlik kavramına yönelik kazanımlar sağladığı yadsınamaz. Bu bağlamda bu çalışmada 1968, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları amaçlarının toplumsal kimlik oluşumundaki rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma, olayları sayılarla tanımlamak yerine kelimelerle tanımlayan araştırma yöntemidir. Tarihsel araştırma, geçmişte meydana gelmiş bir sorunu, hareketi ya da bilgiyi yorumlamayı sağlayan modeldir (Wiersma ve Jurs, 2005). Tarihi bilgiler, toplumsal hayata ışık tutabilir. Bir programın, toplumun veya kurumun geçmişi araştırmalar için çok önemlidir (Patton, 2014). Bu çalışmada 1968, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçları incelendiği için tarihsel yöntem tercih edilmiştir. Bu yöntem, geçmiştekilerin incelenerek günümüze ışık tutması ve gelecekteki eğitim alanındaki gelişmeleri tahmin etmeyi sağlaması bakımından bu araştırma için önem taşımaktadır (Ekiz, 2013).

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama tekniği olarak doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Doküman inceleme tekniği, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada doküman inceleme tekniği kullanılarak 1968, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçları incelenerek toplumsal kimlik oluşumunda Sosyal Bilgiler dersinin rolü belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla, belirtilen programların arşiv kayıtları incelenmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada 1968, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçları incelenerek toplumsal kimlik oluşumunda Sosyal Bilgiler dersinin rolü belirlenmek istenmiştir. Yapılan araştırmanın kuramsal temellerinin oluşturulabilmesi için araştırma öncesi yurt içi ve yurt dışı çalışmalar incelenerek alanyazın taraması yapılmıştır. Daha sonra bu doğrultuda araştırmanın kapsamı belirlenmiştir. Bu kapsam için kullanılacak verileri toplamak amacıyla geniş bir araştırma yapılmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu'nun arşivi ve bu programlar üzerinde çalışan araştırmacılardan ilgili verilere ulaşılmıştır. Bu doğrultuda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Toplumsal kimliğin oluşumunda 1968 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler dersi amaçlarının rolü nedir?
- Toplumsal kimliğin oluşumunda 1998 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler dersi amaçlarının rolü nedir?
- Toplumsal kimliğin oluşumunda 2005 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler dersi amaçlarının rolü nedir?

- 1968, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında geçen toplumsal kimlik ile ilgili ifadeler arasında benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, metnin tekrar eden kelimeler veya temalar açısından taranmasıdır. Araştırmalarda, kodlar ve kategoriler oluşturulurken nelerin birbirine benzediği çıkarmaya çalışılır. Veride tekrarlayan düzenlilikler kategorilere ayrılabilen örüntüler ortaya çıkarılır (Patton, 2014). Kodlama, verileri analiz sürecinde hiyerarşik olarak düzenlemeyi sağlarken oluşturulan bu kodları kategorilere ve alt kategorilere ayırabilmeyi de sağlar (Glesne, 2013). Bu araştırmada veriler toplumsal kimliğin ne olduğuna ilişkin alanyazından yararlanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Önce alanyazının kuramsal çerçevesi incelenmiş ve amaçların çözümlenmesinde yararlanılmıştır. Daha sonra ise, ilgili program ve dersin amaçlarının tamamı okunarak kodlamalar yapılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle, kodların benzerlik ve farklılıkları, birbiriyle ilişkili olmaları dikkate alınarak kategoriler oluşturulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına ilişkin ulaşılan kategoriler, frekanslar ve yüzdeler değeri tablolar halinde sunulmuştur. Daha sonra ilgili programların amaçları birbirleri ile karşılaştırılarak Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal kimlik kazandırmadaki rolü tespit edilmeye çalışılmıştır.

2.5. Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik

Bu araştırmada geçerlik ve güvenilirlik, elde edilen verilerin analizinde araştırmacının dışında iki araştırmacının daha kullanılarak ulaşılan sonuçların teyit edilmesi ve yapılan kodlamalar ve oluşturulan kategorilerin doğru yapılması ile sağlanmaya çalışılmıştır. Nitel araştırmalarda hem verilerin

toplanması hem de verilerin yorumlanması araştırmacı tarafından gerçekleştirildiği için araştırmacıların düşünceleri ve beklentileri araştırma sonucuna yansiyabilir. Bu nedenle nitel araştırma yapan bir kişinin tarafsız davranması önemlidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün ve Demirel, 2012). Bu araştırmada veriler araştırmacı tarafından belirli aralıklarla iki kez analiz edilerek araştırmacının yorumlarının ve öznel deneyimlerinin araştırma sonucuna yansması önlenmeye çalışılmıştır. Nitel analizlerin doğruluğunu ve gerçekliğini teyit etmede analizci üçgenlemeden faydalanılmıştır. Analizci üçgenleme, iki veya daha fazla kişiye verilerin bağımsız olarak analiz ettirilmesi ve bulgularının karşılaştırılması olarak ifade edilmektedir (Patton, 2014). Elde edilen kategoriler ve alt kategoriler bir Sosyal Bilgiler eğitimcisi tarafından daha incelenerek yapılan kodlamaların oluşturulan kategorilerle doğru ilişkilendirilip ilişkilendirilmediği incelenmiştir. Bu şekilde araştırmacının geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmacının güvenilirliğini artırmak amacıyla araştırmacı ve bir diğer araştırmacı tarafından daha yapılan veri analizleri karşılaştırılarak “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” olan maddeler belirlenmiştir. Araştırmacının güvenilirliği için Miles ve Huberman’ın (1994) belirttiği formül uygulanmıştır: Uzlaşma Yüzdesi (P): $\frac{\text{Görüş Birliği (Na)}}{\text{Görüş Birliği (Na)} + \text{Görüş Ayrılığı (Nd)}} \times 100$ kullanılarak güvenilirlik hesaplanmıştır.

Hesaplama sonucunda uzlaşma yüzdesi (P): Uzlaşma Yüzdesi (P): $\frac{77}{77+4} \times 100 = 95,06$ bulunarak araştırma güvenilir kabul edilmiştir.

3. BULGULAR ve YORUMLAR

Bu araştırmada dört araştırma sorusuna cevap aranmıştır. Bu kapsamda elde edilen bulgular her bir araştırma sorusu ile ilgili bir başlık altında aşağıda sunulmuştur.

3.1. Toplumsal Kimliğin Oluşumunda 1968 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarının Rolüne İlişkin Bulgular

Araştırmada toplumsal kimliğin oluşumuna ilişkin 1968 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarının analiz sonuçlarına Tablo 1’de yer verilmektedir:

Tablo 1. 1968 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarında Geçen Toplumsal Kimlik İle İlgili İfadelerin İstatistiksel Verileri

Alt Kategoriler	f	Kategoriler	%
Çocukları ailesine bağlı yetiştirmek	2	Aile bilinci kazandırmak	6,45
Çocuklara yurdumuzu tanıtmak	1	Vatan bilinci	6,45
Çocukları yurduna bağlı yetiştirmek	1	kazandırmak	
Çocukları Türk devrimlerine ve ülkülerine bağlı olarak yetiştirmek	1	Toplumsal değişimlere uyum sağlamak	9,67
Çocukları Türk devriminin değerlerine bağlı yetiştirmek	2		
Çocuklara şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlatmak	1		
Çocukları milletin geleceğine olan güvenlerini artırmak	1	Milli tarih bilinci kazandırmak	9,67
Çocuklarda Türk büyüklerinin hayatlarına ve yaptıklarına karşı ilgi uyandırmak	1		
Çocukları ulusuna bağlı yetiştirmek	2		
Çocuklara millet kavramını öğretmek	1		
Çocuklara Türk milletinin karakterini öğretmek	1	Millet bilinci kazandırmak	19,35
Çocuklara Türk milletine karşı sevgi, saygı ve güven kazandırmak	1		
Çocuklara bugünkü uygarlıkta Türk milletinin hizmetlerini anlatmak	1		
Çocukları görev ve sorumluluk bilincine sahip yetiştirmek	1	Vatandaşlık bilincini kazandırmak	9,67
Çocuklarda millet ve yurda karşı hizmeti alışkanlık haline getirmek	1		
Çocuklarda millet ve yurt işlerine karşı ilgi uyandırmak	1		
Çocuklara topluluk halinde yaşamının zorunlu olduğunu kavratmak	1	Toplumsal bütünlük/uyum sağlamak	3,22
Çocuklara kanun kavramını öğretmek	1	Hukuk kurallarına uyum sağlamak	9,67
Çocuklara kanuna ve devlet otoritesine	2		

uyuma alışkanlığı kazandırmak			
Çocukları Türk milletinin ülkelerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek	1		
Çocukları çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi bireyler olarak yetiştirmek	1	Ortak amaç birliği sağlamak	9,67
Çocuklara milli değerlerimizi tanıtarak onları korumak gerektiğini öğretmek	1		
Çocuklara devlet teşkilatımızı tanıtmak	1	Devlet bilinci kazandırmak	6,45
Çocuklara devlet teşkilat yapımızı öğretmek	1		
Çocukları yurdun ekonomik kalkınmasında etkin hale getirmek	1		
Çocuklara milli kaynaklarımızı tanıtmak ve bunları korumanın ödev olduğunu kavratmak	1	Milli ekonomi bilinci kazandırmak	9,67
Çocuklara Türkiye'nin komşuları ve diğer milletlerle ilişkileriyle ilgili bilgi kazandırmak	1		
TOPLAM	31		100

1968 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler dersinin amaçları yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden, toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden, çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden ve ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden olmak üzere toplamda 30 maddeden oluşmaktadır. 1968 İlkokul Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında toplumsal kimliğin oluşumuna katkı sağlayan aile bilinci, vatan bilinci kazandırmak, toplumsal değişimlere uyum sağlamak, milli tarih bilinci, millet bilinci, vatandaşlık bilincini kazandırmak, toplumsal bütünlük/uyum sağlamak, hukuk kurallarına uyum sağlamak, ortak amaç birliği sağlamak, devlet bilinci ve milli ekonomi bilinci kazandırmak olmak üzere on farklı kategori oluşmuştur. En çok tekrar eden alt kategoriler incelendiğinde sırasıyla aile bilinci kazandırmak kategorisine ait alt kategori "Çocukları ailesine bağlı yetiştirmek (2)"; vatandaşlık bilincini kazandırmak kategorisine ait alt kategori "Çocukları görev ve sorumluluk bilincine sahip yetiştirmek (2)"; toplumsal bütünlük/uyum sağlamak kategorisine ait alt kategori "Çocuklara topluluk halinde yaşamının zorunlu olduğunu kavratmak (4)"; hukuk kurallarına uyum sağlamak kategorisine ait alt kategori "Çocuklara kanuna ve devlet otoritesine uyma alışkanlığı kazandırmak (2)"; ortak amaç birliği

sağlamak kategorisine ait alt kategori “Çocukları Türk milletinin ülkelerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek (2)” olarak tespit edilmiştir. 1968 ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında en çok üzerinde durulan konuların bu ifadeler olduğu görülmektedir. 1968 ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında millet bilinci kazandırmak kategorisi, diğer kategorilere göre sahip olduğu frekans ve yüzde bakımından daha fazla vurgulanmaktadır. Frekans ve yüzde bakımından en az vurgulanan kategori ise toplumsal bütünlük/uyum sağlamak kategorisidir.

3.2. Toplumsal Kimliğin Oluşumunda 1998 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarının Rolüne İlişkin Bulgular

Araştırmada toplumsal kimliğin oluşumuna ilişkin 1998 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarının analiz sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. 1998 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarında Geçen Toplumsal Kimlik İle İlgili İfadelerin İstatistiksel Verileri

Alt Kategoriler	f	Kategoriler	%
Çocukları ailesine bağlı yetiştirmek	2	Aile bilinci kazandırmak	5,26
Çocukları milletine bağlı yetiştirmek	1		
Çocuklara Türk milletinin milletler ailesi içinde yerini göstermek	1		
Çocuklara millet kavramını öğretmek	1		
Çocuklara Türk milletine karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirmek	2		
Çocuklara Türk milletinin tarihteki önemini kavratmak	1	Millet bilinci kazandırmak	26,3
Çocuklara büyük bir milletin evladı olduklarını göstermek	1		
Çocuklara Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavratmak	2		
Çocuklara Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğretmek	1		
Çocukları vatanına bağlı yetiştirmek	1		
Çocuklara yurdumuzun dünya üzerindeki yerinin önemini kavratmak	1	Vatan bilinci kazandırmak	5,26

Çocuklara topluluk halinde yaşamının önemini belirtmek	3	Toplumsal bütünlük/uyum sağlamak	13,15
Çocuklara topluluk halinde yaşamının kurallarını öğretmek	2		
Çocukları Türk inkılâbının değerlerine bağlı olarak yetiştirmek	1	Toplumsal değerler kazandırmak	15,78
Çocukları Türk milletinin amaçlarını gerçekleştirebilecek fedakârlıkta yetiştirmek	2		
Çocukları Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı yetiştirmek	1	Milli tarih bilinci oluşturmak	5,26
Çocukları çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetiştirmek	1		
Çocuklara milli değerlerimizi tanıtmak	1	Toplumsal değişimlere uyum sağlamak	5,26
Çocuklarda Türk büyüklerinin hayatlarına ve yaptıklarına karşı ilgi uyandırmak	1		
Çocuklara Atatürk'ün ve Türk büyüklerinin milli ve evrensel yönlerini kavratmak	1	Hukuk kurallarına uyum sağlamak	5,26
Çocukların Türk milletinin geleceğine olan güvenlerini artırmak	1		
Çocuklara Türk inkılâbının anlamını ve önemini kavratmak	1	Vatan bilinci kazandırmak	7,89
Çocuklara Cumhuriyet rejiminin niteliğini ve önemini kavratmak	1		
Çocuklara kanun kavramını öğretmek	1	Milli ekonomi bilinci oluşturmak	5,26
Çocuklara kanunlara ve devlet otoritesine uyma alışkanlığı kazandırmak	1		
Çocukları görev ve sorumluluk alabilecek şekilde yetiştirmek	1	Diğer	2,63
Çocuklarda millet ve yurt için hizmet etmeyi alışkanlık haline getirmek	1		
Çocuklarda millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutmayı davranış haline dönüştürmek	1	Diğer	2,63
Çocukları yurdun ekonomik kalkınmasında etkin hale getirmek	1		
Çocuklara milli kaynaklarımızı tanıtmak	1	Diğer	2,63
Çocuklara Türkiye'nin komşu ülkeleri ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkilerini anlatmak	1		
TOPLAM	38		100

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçları vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden; toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden; çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden; ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden başlıkları altında ele alınmıştır. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçları 1968 İlkokul Sosyal Bilgiler dersinin amaçları ile benzerlik göstermektedir. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında toplumsal kimliğin oluşumuna katkı sağlayan aile bilinci, millet bilinci, vatan bilinci kazandırmak, toplumsal bütünlük/uyum sağlamak, toplumsal değerler kazandırmak, milli tarih bilinci oluşturmak, toplumsal değişimlere uyum sağlamak, hukuk kurallarına uyum sağlamak, vatan bilinci kazandırmak, milli ekonomi bilinci oluşturmak ve diğer kategorileri oluşturmuştur. En çok tekrar eden alt kategoriler incelendiğinde sırasıyla aile bilinci kazandırmak kategorisine ait alt kategori “Çocukları ailesine bağlı yetiştirmek (2)”; millet bilinci kazandırmak kategorisine ait alt kategoriler “Çocuklara Türk milletine karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirmek (2); Çocuklara Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavratmak (2)”; toplumsal bütünlük/uyum sağlamak kategorisine ait alt kategoriler “Çocuklara topluluk halinde yaşamının önemini belirtmek (3); Çocuklara topluluk halinde yaşamının kurallarını öğretmek (2)”; toplumsal değerler kazandırmak kategorisine ait alt kategori “Çocukları Türk milletinin amaçlarını gerçekleştirebilecek fedakârlıkta yetiştirmek (2)” olarak tespit edilmiştir. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında millet bilinci oluşturmak (%26,3), toplumsal değerler kazandırmak (%15,78) ve toplumsal bütünlük/uyum sağlamak (%13,15) kategorilerinin diğer kategorilere göre sahip olduğu frekanslar ve yüzdeler bakımından daha fazla vurgulandığı görülmektedir. Bu programın amaçlarında bu kategorilerin ön plana çıkması toplumsal kimliğin kazandırılmasında bu dersin amaçlarında nelerin önemsendiğini göstermektedir. Diğer (%2,63) kategorisi ise en az vurgulanan kategoriyi oluşturmaktadır.

3.3. Toplumsal Kimliğin Oluşumunda 2005 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarının Rolüne İlişkin Bulgular

Araştırmada toplumsal kimliğin oluşumuna ilişkin 2005 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarının analiz sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. 2005 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarında Geçen Toplumsal Kimlik İle İlgili İfadelerin İstatistiksel Verileri

Alt Kategoriler	f	Kategoriler	%
Çocukları milletini seven bireyler olarak yetiştirmek	1	Millet bilinci kazandırmak	16,66
Çocukları ulusal bilince sahip bireyler olarak yetiştirmek	1		
Çocukları vatanını seven bireyler olarak yetiştirmek	1	Vatan bilinci kazandırmak	16,66
Çocuklara yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıtmak	1		
Çocuklara Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavratmak	1	Toplumsal değişimlere uyum sağlamak	8,33
Çocukları lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli yetiştirmek	1	Toplumsal değerler kazandırmak	16,66
Çocuklara millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunmasını ve geliştirilmesini kavratmak	1		
Çocuklara Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavratmak	1	Millî tarih bilinci oluşturmak	8,33
Çocuklara hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu anlatmak	1	Vatandaşlık bilinci kazandırmak	16,66
Çocukları haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirmek	1		
Çocuklara kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavratmak	1	Millî ekonomi bilinci kazandırmak	8,33
Çocukların ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık kazanmasını sağlamak	1	Ülke ve dünya problemlerine duyarlılık kazandırmak	8,33
TOPLAM	12		100

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçları on yedi madde olarak ele alınmıştır. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçlarında toplumsal kimliğin oluşumunu sağlayan millet bilinci, vatan bilinci kazandırmak, toplumsal değişimlere uyum sağlamak, toplumsal değerler kazandırmak, milli tarih bilinci oluşturmak, vatandaşlık bilinci, milli ekonomi bilinci ve ülke ve dünya problemlerine duyarlılık kazandırmak kategorileri elde edilmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında millet bilinci oluşturmak (%16,66), toplumsal değerler kazandırmak (%16,66) ve vatandaşlık bilinci kazandırmak (%16,66) kategorilerinin diğer kategorilere göre sahip olduğu yüzdeler bakımından daha fazla vurgulandığı görülmektedir. Bu maddelerde geçen toplumsal kimlik ile ilgili millet bilinci kazandırmak kategorisine ait alt kategoriler “Çocukları milletini seven bireyler olarak yetiştirmek (1); Çocukları ulusal bilince sahip bireyler olarak yetiştirmek (1)”; toplumsal değerler kazandırmak kategorisine ait alt kategoriler “Çocukları lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli yetiştirmek (1); Çocuklara millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunmasını ve geliştirilmesini kavratmak (1)”; vatandaşlık bilinci kazandırmak kategorisine ait alt kategoriler “Çocuklara hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu anlatmak (1); Çocukları haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirmek (1)” olarak tespit edilmiştir. Bu programın amaçlarında bu kategorilerin ön plana çıkması toplumsal kimliğin kazandırılmasında bu dersin amaçlarında nelerin önemsendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca bu dersin amaçlarında oluşan ülke ve dünya problemlerine duyarlılık kazandırmak kategorisinin daha önceki programlarda oluşmaması bu dersin amaçlarında meydana gelen değişimi ortaya koyması bakımından dikkat çekmektedir.

3.4. 1968, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarında Geçen Toplumsal Kimlik İle İlgili İfadelerde Benzerlik ve Farklılıklara İlişkin Bulgular

Araştırmada 1968, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarının analiz sonuçlarının karşılaştırılmasına Tablo 4'te yer verilmektedir.

Tablo 4. 1968, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarında Geçen Toplumsal Kimlik İle İlgili İfadelerin Karşılaştırılmasına İlişkin İstatistiksel Verileri

Kategoriler	Alt Kategoriler	1968	1998	2005	Tpl m
Aile bilinci kazandırmak	Çocukları ailesine bağlı yetiştirmek	X	XX		3
	Çocukları ulusuna/milletine bağlı yetiştirmek	XX	X		3
	Çocukları milletini seven bireyler olarak yetiştirmek			X	1
	Çocukları ulusal bilince sahip bireyler olarak yetiştirmek			X	1
Millet bilinci kazandırmak	Çocuklara Türk milletinin karakterini öğretmek	X			1
	Çocuklara Türk milletinin milletler ailesi içinde yerini göstermek		X		1
	Çocuklara millet kavramını öğretmek	X	X		2
	Çocuklara Türk milletine karşı sevgi, saygı ve güven kazandırmak/duygularını kuvvetlendirmek	X	XX		3
	Çocuklara Türk milletinin tarihteki önemini kavratmak		X		1
	Çocuklara bugünkü uygarlıkta Türk milletinin hizmetlerini anlatmak	X			1
	Çocuklara büyük bir milletin evladı olduklarını göstermek		X		1
	Çocuklara Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavratmak			XX	2
Vatan bilinci kazandırmak	Çocuklara Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğretmek		X		1
	Çocuklara yurdumuzu tanıtmak	X			1
	Çocukları yurduna/vatanına bağlı yetiştirmek	X	X		2
	Çocukları vatanını seven bireyler olarak yetiştirmek			X	1

	Çocuklara yurdumuzun dünya üzerindeki yerinin önemini kavratmak	X		1	
	Çocuklara yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıtmak		X	1	
	Çocukları görev ve sorumluluk alabilecek şekilde/bilincine sahip yetiştirmek	X	X	2	
	Çocuklara hak ve sorumluluklarını kavratmak		X	1	
	Çocuklarda millet ve yurda karşı hizmet etmeyi alışkanlık haline getirmek	X	X	2	
Vatandaşlık bilinci kazandırmak	Çocuklara hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu anlatmak		X	1	
	Çocuklarda millet ve yurt işlerine karşı ilgi uyandırmak	X		1	
	Çocukları haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirmek		X	X	2
	Çocukların devlete karşı görev ve sorumluluklarında uygun davranışlar kazandırmak		X	X	2
Toplumsal bütünlük/uyum sağlamak	Çocuklara topluluk halinde yaşamanın zorunlu olduğunu kavratmak/önemini belirtmek	X	XXX	4	
	Çocuklara topluluk halinde yaşamanın kurallarını öğretmek		XX	2	
	Çocukları Türk inkılâbının değerlerine bağlı olarak yetiştirmek		X	1	
	Çocukları Türk milletinin amaçlarını gerçekleştirebilecek fedakârlıkta yetiştirmek		XX	2	
	Çocukları Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı yetiştirmek		X	1	
Toplumsal değerler kazandırmak	Çocukları lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli yetiştirmek		X	1	
	Çocukları çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetiştirmek		X	1	
	Çocuklara millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunmasını ve geliştirilmesini kavratmak		X	1	
	Çocuklara milli değerlerimizi tanıtmak		X	1	
Millî tarih bilinci oluşturmak	Çocuklara şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlatmak	X		1	
	Çocuklarda Türk büyüklerinin hayatlarına ve yaptıklarına karşı ilgi uyandırmak		X	1	

	Çocuklara Atatürk'ün ve Türk büyüklerinin milli ve evrensel yönlerini kavratmak	X		1	
	Çocuklara Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavratmak		X	1	
	Çocukların Türk milletinin geleceğine olan güvenlerini artırmak	X	X	2	
Toplumsal değişimlere uyum sağlamak	Çocukları Türk devrimlerine ve ülkülerine bağlı olarak yetiştirmek	X		1	
	Çocuklara Türk inkılâbının anlamını ve önemini kavratmak		X	1	
	Çocuklara Atatürk ilke ve inkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavratmak			X	1
	Çocukları Türk devriminin değerlerine bağlı yetiştirmek	XX			2
	Çocuklara Cumhuriyet rejiminin niteliğini ve önemini kavratmak		X		1
	Hukuk kurallarına uyum sağlamak	Çocuklara kanun kavramını öğretmek	X	X	2
	Çocuklara kanunlara ve devlet otoritesine uyma alışkanlığı kazandırmak	X	X	2	
Ortak amaç birliği sağlamak	Çocukları Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek	X		1	
	Çocukları çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi bireyler olarak yetiştirmek	X		1	
	Çocuklara milli değerlerimizi tanıtarak onları korumak gerektiğini öğretmek	X		1	
	Çocuklarda millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutmayı davranış haline dönüştürmek		X	1	
Devlet bilinci kazandırmak	Çocuklara devlet teşkilatımızı tanıtmak	X		1	
	Çocuklara devlet teşkilat yapımızı öğretmek	X		1	
Milli ekonomi bilinci kazandırmak	Çocukları yurdun ekonomik kalkınmasında etkin hale getirmek	X	X	2	
	Çocuklara milli kaynaklarımızı tanıtmak ve bunları korumanın ödev olduğunu kavratmak	X		1	
	Çocuklara Türkiye'nin komşuları ve diğer milletlerle ilişkileriyle ilgili bilgi kazandırmak	X		1	

	Çocuklara milli kaynaklarımızı tanıtmak	X	1
	Çocuklara kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavratmak		X 1
Ülke ve dünya problemlerine duyarlılık kazandırmak	Çocukların ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık kazanmasını sağlamak		X 1
Diğer	Çocuklara Türkiye'nin komşu ülkeleri ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkilerini anlatmak	X	1
TOPLAM			82

1968, 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında en çok tekrar eden kategoriler millet bilinci kazandırmak f (18), vatandaşlık bilinci kazandırmak f (11), toplumsal değerler kazandırmak f (10), toplumsal bütünlük/uyum sağlamak f (8), milli tarih bilinci oluşturmak f (6), toplumsal değişimlere uyum sağlamak f (6), vatan bilinci kazandırmak f (6), milli ekonomi bilinci kazandırmak f (6), hukuk kurallarına uyum sağlamak f (4), ortak amaç birliği sağlamak f (4), aile bilinci kazandırmak f (3), devlet bilinci kazandırmak f (2), ülke ve dünya problemlerine duyarlılık kazandırmak f (1) ve diğer f (1) olarak sıralanmaktadır. 1968 ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarında toplumsal değerler kazanmak, ülke ve dünya problemlerine duyarlılık kazandırmak ve diğer kategorileri oluşmamıştır. 1998 ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarında devlet bilinci kazandırmak ve ülke ve dünya problemlerine duyarlılık kazandırmak kategorileri oluşmamıştır. 2005 ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarında ise aile bilinci kazandırmak, toplumsal bütünlük/uyum sağlamak, hukuk kurallarına uyum sağlamak, ortak amaç birliği sağlamak, devlet bilinci kazandırmak ve diğer kategorilerinin oluşmadığı görülmektedir. Millet bilinci kazandırmak, vatan bilinci kazandırmak, vatandaşlık bilinci kazandırmak, milli tarih bilinci oluşturmak, toplumsal değişimlere uyum sağlamak ve milli ekonomi bilinci kazandırmak kategorileri 1968, 1998 ve 2005

Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında ortak olarak ortaya çıkan kategorilerdir. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarında, 1968 ve 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programlarının amaçlarında oluşan birçok kategori oluşmamıştır. Bu durum 2005 programının amaçlarının önceki programlar kadar ayrıntılı ve sistematik olarak ele alınmamış olmasıyla açıklanabilir. 1968 İlkokul Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında toplumsal kimlik ile ilgili f (31) ifadenin, 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında toplumsal kimlik ile ilgili f (38) ifadenin, 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında toplumsal kimlik ile ilgili f (12) ifadenin yer aldığı görülmektedir. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçları, 1968 ve 2005 Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından toplumsal kimlik ile ilgili ifadelere daha fazla yer verildiği görülmektedir. Buna göre 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında toplumsal kimliğin daha fazla vurgulandığı söylenebilir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarında toplumsal kimliğin diğer iki programa göre daha fazla vurgulandığı görülmektedir. Turan (2016) 1998 programında okutulmaya başlanan Sosyal Bilgiler dersinde ulusal bakış açısının ve vatandaşlık eğitiminin ön planda tutulduğunu belirtmektedir. Gülmez (2014) çalışmasında 28 Şubat 1997 askeri darbesi ile ülkemizde eğitim alanında yeni gelişmeler yaşandığını belirtmektedir. Zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılmasının ve Sosyal Bilgiler dersinin okutulmaya başlatılmasının bu gelişmelerden biri olduğu görülmektedir. Gülmez (2014) bu durumu eğitim ile siyasal iktidar arasındaki canlı bir ilişki olmasına ve siyasal iktidarın hedeflerini gerçekleştirmede eğitimi araç olarak kullanmalarına bağlamaktadır. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarından sonra toplumsal kimliğin 1968 İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarında vurgulandığı görülmektedir. Arslan (2000) 11.04.1961 tarihinde İlköğretim Genel

Müdürlüğü'nde eğitim alanında meydana gelen gelişmeler, uygulamada karşılaşılan problemler ve sosyal hayatta meydana gelen değişmelerin mevcut programın gözden geçirilmesini zorunlu kıldığını belirtmektedir. Aktan (2006) Sosyal Bilgilerin bir öğretim alanı olarak gelişimi ve Cumhuriyet dönemi program tasarılarına olan yansımalarını incelediği çalışmasında 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından 1962 program tasarısının uygulamaya girdiğini ifade etmektedir. Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin ortaya çıkışını ve 1968'den itibaren ilkokullarda Sosyal Bilgiler dersinin okutulmasını bu müdahalenin ortaya çıkarmış olduğu durumlarla ilişkilendirmektedir. 1968 Sosyal Bilgiler dersi de dönemin içinde bulunduğu şartlardan etkilenmiştir. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarında toplumsal kimlik diğer iki programa göre daha az vurgulanmaktadır. Aykaç (2011) çalışmasında 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde ulusal amaçlara vurgunun zayıfladığını ve ulusal amaçlara ilişkin içeriğin yeterli olmadığını belirtmektedir. Ancak buna karşılık bu programda bireysel ifadelerin de arttığını ifade etmektedir. Araştırmada 2005 programında milli vurguların azaldığının tespit edilmesi programdaki demokratikleşme anlayışı ile ilişkilendirilebilir. Kaymakçı (2009) 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programının yeni bir insan tipi oluşturmayı hedeflediğinden bahsetmektedir. Bu değişimin, amaçların yanı sıra programın temel yaklaşımında da kendini gösterdiğini belirtmektedir. Alanyazındaki bu çalışmanın sonucu bu araştırmadan elde edilen 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçları ile ilgili değişim bulgusunu desteklemesi yönüyle önem taşımaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi, ulusal yapıda inşa edilmiş toplumlar için ayrı bir önem arz etmektedir. Bu ders aracılığıyla ulusal ve toplumsal boyutta bir kimliğin oluşturulması için gençler sosyokültürel, politik ve siyasal olarak yetkin bir şekilde yetiştirilmeye çalışılır. Ulusal ve toplumsal kimlik bilincini kaybetmeyen toplumlar olası tehlikelere karşı daha dirençlidirler. Bununla birlikte Sosyal

Bilgiler programları toplumu etkileyen faktörlerden de etkilenmektedir. Malawi Sosyal Bilgiler programı da bu özellikleri taşımakla birlikte toplumsal gelişme ve değişimler karşısında kendini yenilemek durumunda kalmıştır (Wyse, 2008). Diaz (2017) çalışmasında Porta Riko'daki eğitim sisteminde özellikle Sosyal Bilgiler dersinin kimlik ile ilgili ideolojilerin kazandırılmasında kullanıldığını tespit etmiştir. Sharma (2014) da Sosyal Bilgiler dersi ile milliyet, milliyetçilik, ulusal tutumlar, ulusal kimlik ve vatandaşlık bilincinin kazandırıldığını ifade etmektedir. Tüm bu durumlar bu araştırmadan elde edilen sonuçlar ile benzerlik göstermektedir.

Sosyal Bilgiler öğretim programlarının amaçlarında toplumsal kimlik oluşumu ile ilgili üzerinde en çok durulan kategoriler millet olma bilinci, vatan bilinci, devlet bilinci, hukuk kuralları, vatandaşlık bilinci, toplumsal bütünlük/uyum ve toplumsal değerlerdir. Alanyazında millet ve milliyetçilik kavramına ilişkin birçok tanımlama yapılmıştır. Millet kavramı, ortak tarih, kültür, ideal, gelenek ve dil, din ve kökene sahip olma olarak tanımlanır (Cin 2014; Bal, 2014; Karahan, 2014). Milliyetçilik ise milletin siyasal hedefler doğrultusunda bir araya gelmesidir (Tunç ve Bilir, 1998; Alakel, 2011; Bal, 2014). Feyzioğlu (1995) millet kavramını, sosyal ve siyasal gerçeklik olarak açıklarken milliyetçiliğin manevi değerleri güçlendirdiğini, insanları kaynaştırdığını, kültürü geliştirdiğini ve çeşitli milli kültürlerle dünyayı zenginleştirdiğini belirtmektedir. Milliyetçiliğin devlet, ulus, tarih, kültür, dil, din, kimlik kavramları ile ilişkisi vardır (Alakel, 2011). Gökalp (2007) milliyetçiliğin milli kimliğin inşası ve kimliğin yeniden üretilmesinde önemli olduğunu vurgular. Milli bir devlet olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde yerleştirilmeye çalışılan kavramlardan birisi de milliyetçiliktir. Ancak milliyetçilik zaman içinde Türk milliyetçiliği, Atatürk milliyetçiliği gibi şekiller almıştır (Kılıç, 2007). 1980 darbesi sonrası eğitim ve kültür politikaları yeniden Atatürkçülük başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu anlayış dönemin tarih ders kitaplarına da yansımıştır (Şimşek, 2015). Alanyazında yapılan bu

tanımlamalar ve açıklamalarda kimlik oluşturmak için gerekli unsurlardan bahsedilirken aynı zamanda da millet olma veya milliyetçiliğin kimliğin bir göstergesi olması da vurgulanmaktadır.

Vatan bilinci oluşturmak toplumsal kimliğin oluşumunda ortaya çıkan kategorilerdendir. Vatan bilincine sahip olmanın vatan sevgisi ve vatanseverlikle ilişkilendirildiği görülmektedir. Vatan bilincine sahip olmak, bireylerde yurttaşlık bilincinin oluşması için vatanseverlik duygularının gelişmesi ile ilişkilidir (Aktan ve Saylan, 2013). Vatan sevgisi ülkenin birlik ve devamlılığı için önemlidir (Nathanson, 1993; Parker, 2009). Çelikkaya ve Öztürk Demirbaş'ın (2013) çalışmasında öğretmen adaylarına "Vatanseverlik nedir? Bu değer niçin öğretilmelidir?" sorusu sorulmuştur. Öğretmen adayları vatanseverliğin koruma ve fedakârlık olduğunu; gerekçesini ise bilinçli olma, birlik ve bütünlük olarak açıklamışlardır. Avcı'nın (2015) çalışmasında ise Sosyal Bilgiler öğretmenleri vatanseverliğin önemini toplumsal düzeni ve devamlılığı sağlamak, bilinçli bireyler yetiştirmek ve ülkemizin gelişmesini sağlamak olarak belirtmişlerdir. Safran (2008) tarihi gerçeklerin vatan ve millet sevgisi çerçevesinde şekillenmesinin gereği üzerinde durmaktadır. Li ve Brewer (2004) vatan bilincine sahip olmanın gruplar arası işbirliği için önemli olduğunu belirtmektedir. Alanyazındaki çalışmalar ve yapılan bu araştırmanın sonuçlarından yola çıkılarak vatan sevgisi/vatanseverlik ya da vatan bilincine sahip olmanın toplumsal kimliğin oluşumunda önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Yapılan bu çalışmaların sonuçlarından vatandaşlık bilincinin oluşmasının vatanseverlik ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Ayrıca bu çalışmada, toplumsal kimliğin oluşumu ve toplumsal bütünlük oluşturmanın bir yolu olarak da vatanseverlik kavramı vurgulanmaktadır.

Milli tarih bilinci oluşturmak çalışmada toplumsal kimliğin oluşumunda üzerinde durulan konulardan birisidir. Tamçelik (2009) tarihten, devletlerin milli

bir kimlik oluşturmak için yararlanıldığını belirtmektedir. Kimliğin meydana gelişinde geçmiş, gelecek ve bugün arasında bir ilişki vardır. Kimlik bu üç zaman boyutun ilişkisiyle ortaya çıkar (Kratochwill, 2006). Balta ve Demir (2016) ulusal bilincin ve hafızanın kurulduğu temel alanlardan birisinin geçmiş bilgisi ve ulusal tarih olduğunu belirtirler. Kimliğin oluşumunda hafızanın önemi yani geçmişin önemini vurgulamaktadırlar. Ulusallaşma ve milli kimlik oluşumu için tarihin önemini vurgulayan Akgün (2015) topluluklara ve üzerinde yaşanılan toprağa kimlik verilmesinin tarih sayesinde olduğunu belirtmektedir. Tarihin bilinen en eski işlevi, bir ulusa ortak bir geçmiş kazandırarak kolektif bir kimlik oluşturmaktır (Aslan, 2006). Demircioğlu'nun (2006) lise öğrencilerinin tarih dersinin amaçlarına yönelik görüşlerini ele aldığı çalışmasında öğrenciler tarih öğretiminin amaçlarını geçmiş öğrenme, geçmişten ders alma ve kültürü öğretmesi olarak açıklamışlardır. Öğrencilerin tarih dersinin amaçlarını bu şekilde açıklamaları kimlik gelişimi üzerindeki tarih öğrenmenin rolünü göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Pamuk (2013) kimliğin inşasında tarih biliminin geçmiş anlatıları inşa ederek ortak davranışlar ortaya çıkardığından bahsetmektedir. Thompson (2008) Sosyal Bilgiler dersi ile vatandaşlığın, tarih ve kimlik eğitimi yoluyla kazandırılabilceğini ifade etmektedir. Alanyazındaki bu açıklamalar milli tarih bilinci kazanmanın kolektif ve milli boyutta bir kimlik oluşturmadaki rolünü ortaya koymaktadır. Bu durum, bu çalışmada ortaya çıkan toplumsal kimlik oluşumunda milli tarih bilinci kazandırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Toplumsal değişimlere uyum sağlamak çalışmada toplumsal kimliğin oluşumunda ortaya çıkan kategorilerdendir. Toplumsal değişme, toplumun hem iç hem de dış yapısında meydana gelen değişimlerdir (Tezcan, 1984; İçli, 2001; Doğan, 2011; Hoşgörür ve Taştan, 2014). Bu anlamda eğitimin görevi bireylere doğal ve toplumsal çevreye uyum sağlayacak davranışlar kazandırmaktır. Erol (2011) toplumsal değişimde eğitimin iki önemli işlevi olduğunu belirtmektedir.

Bunlardan birincisi eğitimin bireyleri toplumun normlarına, kurallarına ve değerlerine uyum sağlaması için toplumsallaştırması; diğeri ise toplumda var olan kültürel mirası yeni nesillere aktarmasıdır. Dinçer (2009) çalışmasında sosyal değişim kaygısının ve olumlu milli kalıp yargıların sosyal kimliğe aidiyeti artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Toplumun devam etmesi için toplumsal değişimin eğitim yoluyla bireylere aktarılması önemlidir. Cumhuriyet dönemi Türk eğitim sisteminin Atatürk'ün görüş ve uygulamalarıyla eski dönemlerden farklı olarak yeni bir kimlik kazandırması toplumsal değişime dikkat çekmektedir (Sağ, 2003; Dönmez, 2006; Duman ve Doğdu, 2010). Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında toplumsal değişime ilişkin bulguların elde edilmesi eğitimden Türk toplumunun değişen şartlara uyum sağlamada yararlandığının bir göstergesidir. Bu durum aynı zamanda toplumu bir arada tutmak, toplumsal uyum ve bütünlüğü sağlamak açısından da önemlidir. Bu bağlamda çalışmada Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında toplumsal kimliğin oluşumunda toplumsal değişimlere uyum sağlamak kategorisinin oluşması anlam kazanmaktadır.

Hukuk kurallarına uyum sağlamak ve vatandaşlık bilinci oluşturmak Sosyal Bilgiler öğretim programlarının amaçlarında toplumsal kimlik oluşumu ile ilgili olarak ortaya çıkan kategorilerdendir. İnsanların bir arada yaşayabilmesi için toplumsal kurallara uyum sağlayacak bireylere ihtiyaç duyulmaktadır (Akbaş, 2008; Demirkasimoğlu, 2015). Toplumsal bütünleşme ve sosyal dayanışmanın sağlanmasında vatandaşlık önem taşımaktadır (Ulugöl, 2009; Hablemitoğlu ve Özmete 2012). Gökdemir (2013) 1924'ten 2005'e kadar yapılan Sosyal Bilgiler öğretim programlarında hukuk ile ilgili konuların ve kavramların yer aldığını tespit etmiştir. Pamuk ve Alabaş (2016) çalışmasında Sosyal Bilgiler ve vatandaşlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyarken Sosyal Bilgiler öğretim programında vatandaşlığın ulusal kimlik ve milliyet kavramları ile tanımlandığını belirtmektedir. Thompson (2004) bir çalışmada Sosyal Bilgilerin çok kültürlü toplum yapısında ortak bir kimlik geliştirerek vatandaşlık bilinci kazandırdığını

ifade etmektedir. Bu durum kimlik ve Sosyal Bilgiler dersinin iyi bir vatandaş yetiştirme amacı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Vatandaş olma ve toplumsal kurallara uyma davranışının bir toplumsal gruba aidiyetten geldiği düşünüldüğünde toplumsal kimlik oluşumunun önemi görülebilir.

Devlet bilinci oluşturmak kategorisi Sosyal Bilgiler öğretim programlarının amaçlarında toplumsal kimlik oluşumu ile ilgili olarak ortaya çıkan bulgularından birisidir. Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi ve sağlıklı yürütülebilmesi için devlete gereksinim duyulmaktadır (Özkıvrak ve Dileyici, tarihsiz; Koyuncu, 2007; Dağlı, 2014). Güney (2002) çalışmasında devletin, sosyal hayatın temel ilkesi olan birlikte yaşamanın öneminden dolayı ortaya çıktığını belirtmektedir. Türklerde devlet anlayışında vatan ve millet kavramlarının önemli bir yeri olduğunu ifade etmektedir. Aksoy ve Arslantaş (2010) devleti; toplumdaki sınıflar, gruplar ya da kurumlar arasındaki ilişkileri düzenleyen, toplumda siyasal ve sosyal bütünleşmeyi merkeze alan kurum olarak açıklamaktadırlar. Thompson (2004) da kimliğin oluşumuna devletlerin eğitim sistemleri aracılığıyla hizmet ettiğine dikkat çekmektedir. Keskin (2002) Sosyal Bilgiler dersinin devletin resmi ideolojisinin çocuklara kazandırılmasında büyük etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Alanyazındaki bu çalışmalardaki açıklamalara göre, devlet kurumunun bir toplumsal gruba aidiyet ve topluca yaşamaktan doğduğu, kolektif düşünceler ve kimlik oluşumunda rol oynadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu anlamda bu araştırmadaki devlet bilinci oluşturmak kategorisinin toplumsal kimlik oluşturmak için önemli bir etken olduğu görülmektedir.

Toplumsal bütünlük/uyum sağlamak ve toplumsal değerleri benimsemek toplumsal kimliğin oluşumu ile ilgili olarak ortaya çıkan kategorilerdendir. Birey toplumsal yaşam içerisinde toplumun beklentilerini yerine getirdikçe toplum tarafından onaylanıp kabul görmektedir. Bireyin toplum içindeki bu gelişim ve uyum sürecine toplumsal uyum denilmektedir (Avcı, 2006). Toplumsal uyum

bireylerin yaşamını kolaylaştırmaktadır (Hoşgörür ve Taştan, 2014). Toplumların devamlılığı adına onları ayakta tutan en önemli unsurlardan biri de değerlerdir (Çavdarıcı, 2002; Göz, 2014). Her toplum kendi değerlerini bilen, tanıyan ve yaşatan bireyler istemektedir (Ulusoy ve Arslan, 2014). Değerler sayesinde bireyler içinde yaşadıkları topluma entegre olmayı, sosyalleşmeyi ve kültürel anlamda aidiyet duymayı öğrenirler. Alanyazında toplumsal değerler kazandırmak kategorisi ile toplumsal bütünlük/uyum sağlamak kategorisinin ilişkilendirilmesi toplumsal devamlılık ve bütünlük için önem taşıırken toplumsal kimliğin bu değerler ve bütünlüşme ile oluştuğunu da ortaya koymaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretim programlarının amaçlarında kategorilerin elde edilmesinde genel olarak içinde yaşanan dönemin şartlarının etkili olduğu görülmektedir. Toplumsal kimliğin oluşumunda Sosyal Bilgiler dersinin rolünün incelendiği bu araştırmada elde edilen sonuçların tesadüfi olmadığı söylenebilir. Sosyal Bilgiler öğretim programlarının oluşumunun teknolojik ve eğitim alanındaki gelişmelerin yanı sıra siyasal ve sosyal alandaki gelişmeler doğrultusunda da şekillendiği görülmektedir. Dolayısıyla programların oluşumunda siyasal ve sosyal olayların göz ardı edilemeyeceği bir gerçektir. Sosyal Bilgiler öğretim programlarında amaçların bu gerçeklikten bağımsız olarak oluşturulmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada ortaya çıkan sonuçların siyasal ve sosyal hedefler doğrultusunda oluşması Sosyal Bilgiler programının nasıl bir toplumsal kimlik kazandırmayı hedeflediğini göstermesi bakımından önemlidir. 1968 ve 1998 Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarının toplumsal kimliğin oluşumunda benzer özellikleri göstermesi ancak 2005 programında bu durumun değiştiğinin görülmesi siyasal ve toplumsal hayattaki keskin değişimler ve gelişmelerin meydana gelmesi ile açıklanabilir. 2005 programında milli anlayışın önceki programların amaçlarına göre yumuşatılması, programda evrensel değerlerin ön plana çıkması ve birey kavramının önem kazanması dikkat çekmektedir. Toplumun bireylerin birleşiminden oluştuğu

düşünüldüğünde birey kavramının ön plana çıkması anlam kazanmaktadır. Ancak birey kavramı ön plana çıkarken milli anlayışın aynı önemle sürdürülmesi toplumsal bütünlük ve uyum açısından önem arz etmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal kimlik oluşumunda önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçları hem birey hem de milli değerler ve toplumsal bütünlüğün eşit oranda vurgulandığı bir şekilde yeniden yapılandırılabilir.
- Sosyal Bilgiler öğretim programlarının amaçlarında içeriklerin toplumsal bir kimlik oluşturmaya yönelik olduğu daha doğrudan ve net bir şekilde ifade edilebilir.
- Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programına öğrencilerin öğrenimleri boyunca Sosyal Bilgiler dersini geçmişi ve bugünüyle tam anlamıyla tanıyabilecekleri “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı” isimli bir ders eklenebilir.
- Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerini bu dersin amaçlarını ele alarak işleyebilirler. Bu doğrultuda toplumsal kimliği konuların içine sindirerek öğrencilere kazandırabilirler.
- Ülkemizde öğretmen yetiştiren kurumlar olan eğitim fakültelerinde akademisyenler verdikleri derslerde Sosyal Bilgiler ve toplumsal kimlik arasındaki ilişkiyi öğretmen adaylarına anlatabilirler. Böylece Sosyal Bilgiler ve toplumsal kimlik arasındaki ilişkinin farkında olan Sosyal Bilgiler öğretmenleri yetiştirebilecektir. Ülkemizdeki toplumsal hayatın koşulları düşünüldüğünde toplumsal kimliğini kazanmış bireylere ne kadar ihtiyaç olduğu ortadadır. Toplumsal devamlılığın sağlanması yeni nesillerin toplumsal kimliği ne ölçüde kazandığı ile ilgilidir.

Üniversitelerde toplumsal kimlik kazanmanın önemini anlayan öğretmenlerin yetiştireceği neslin niteliği de artacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2008). “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış.” Değerler Eğitimi Dergisi, 16(6): 9–27.
- Akgün, S. (2015). “Birinci Dünya Savaşı: Tarih Yazımında Cephe ve Kimlik.” Turkish Studies, 10(13): 29-42.
- Aksoy, N. D. ve Arslantaş, H.A. (2010). “Ulus, Ulusçuluk ve Ulus-Devlet.” www.tubar.com.tr Erişim Tarihi: 11.11.2017.
- Aktan, S. (2006). *Sosyal Bilgilerin Bir Öğretim Alanı Olarak Gelişimi Ve Cumhuriyet Dönemi Program Tasarılarına Olan Yansımalar*. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Aktan, S. ve Saylan, N. (2013). “Bir Öğretim Alanının Doğuşu: ABD’de Sosyal Bilgilerin Gelişimi (1893-1916).” Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 4(2): 55-78.
- Alakel, M. (2011). “İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye’si Ulus İnşası Sürecinde Milliyetçilik Ve Sivil-Etnik İkilimine Dair Teorik Tartışmalar.” Akademik Bakış, 5(9): 1-30.
- Arkonaç, S. A. (1993). *Grup ilişkileri*. İstanbul: Alfa Basım Dağıtım.
- Arslan, M. (2000). “Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri.” Milli Eğitim Dergisi, 146. <http://dhgm.meb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.11.2017.
- Aslan, E. (2006). “Neden Tarih Öğretiyoruz?” Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 20: 162-174.
- Ashforth, B. E. & Mael, F. (1989). “Social Identity Theory and The Organization.” *Academy of Management Review*, 14(1): 20–39.

- Aşkın, M. (2007). "Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler." Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2). e-dergi.atauni.edu.tr Erişim Tarihi: 12.11.2017.
- Avcı, M. (2006). "Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları." Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1): 39-63.
- Avcı, A. A. (2015). *Sosyal Bilgiler Dersinde Vatanseverlik Değerinin Kazandırılmasına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Aykaç, N. (2011). "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan Günümüze Sosyal Bilgiler Programı Öğeleri Açısından Değerlendirilmesi." İlköğretim Online, 10(2): 406-420.
- Bal, H. (2014). "Anthony H. Birch'in Siyasal Teorisinde Milliyetçilik Kavramı ve İdeolojisi." Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(31): 305-311.
- Balta, E. ve Demir, S. (2016). "Tarih, Kimlik ve Dış Politika: Rusya Federasyonu Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı- Türk İmajı." Bilig, 76: 1-31.
- Bayri, H. (2008). *Türkiye'de Kimlik Siyaseti Sorunu ve Ulusal Kimlik (1980 Sonrası Döneme Sosyo-Politik Bir Bakış)*. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bryan, T. A. (2008). *Aligning Identity: Social Identity and Changing Context in Community-Based Environmental Conflict*. Doctor of philosophy, Natural Resources and Environment in The University of Michigan. Michigan.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (Geliştirilmiş 13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cin, T. (2014). "Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan Anayasasında Millet, Halk ve Yunanistan Vatandaşlığı." Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16(1): 1-71.
- Çelikkaya, Ö. ve Öztürk Demirbaş, Ç. (2013). "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlere İlişkin

- Görüşleri.” *The Journal of Academics Social Science Studies*, 6(5): 121-147.
- Çavdarci, M. (2002). *Türkiye’de Sosyal Değerlerin Aşınması ve Kültür Sömürgeciliği*. Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Demircioğlu, İ. H. (2004). “Tarih ve Coğrafya Öğretmenlerinin Sosyal Bilimler Öğretiminin Amaçlarına Yönelik Görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği).” *Bilig*, 31: 71-84.
- Demirkasımoğlu, N. (2015). “Toplum Yaşamında Kurallar: Birey-Kural İlişkisi.” *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1): 138-156.
- Dağlı, A. (2014). Eğitimin hukuksal temelleri. Özcan Demirel, Zeki Kaya (Ed.) içinde, *Eğitim bilimine giriş (281-306)*. (9. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Diaz, J. D. (2017). *The Importance of National Identity in Social Studies Classes in Puerto Rico: An Examination of Teacher and Student Perceptions of “Lo Nacional”*. Doctoral thesis, University of Missouri, St. Louis, MO.
- Dilek, G. (2012). *Tarih Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet: 6. Sınıf Öğrencilerinin Perspektifinden Tarihsel Süreçte Kadın Hakları ve Kadın İmgesi*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dinçer, D. (2009). *Sosyal Kimlik ve Temel Kişilik Özellikleri Bakımından Türkiye’deki Toplumsal Güvenlik Algıları*. Yüksek lisans tezi, Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, İstanbul.
- Doğan, İ. (2007). *Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları*. (6. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2011). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dönmez, C. (2006). “Atatürk’ün Eğitim İle İlgili Görüş ve Uygulamalarına Toplu Bakış.” *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 1: 91-109.

- Duman, D. ve Doğdu, M. (2010). "1930-1950 Dönemi Çocuk Dergilerinde Yurttaşlık Bilinci Gelişimi Kapsamında Ulus-Devlet Algısının Sağlanması: Türk Çocuđu- Cumhuriyet Çocuđu." ÇTTAD, IX(20-2): 157-170.
- Ekiz, D. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erkayhan, Ş. (2008). *1960 Sonrası Almanya'da Türk Sanatçılar: Göç ve Kültürel Kimlik*. Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erol, N. (2011). "Toplumsal Değişme Ve Eğitim: Temel İlişkiler, Çelişkiler, Tartışmalar." *Akademik Bakış*, 5(9): 109-122.
- Feyzioğlu, T. (1995). "Atatürk ve Milliyetçilik." www.ata.tsk.tr/content/media/ol/makaleler Erişim Tarihi: 12.11.2017.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. Çev. Edt. Ali Ersoy-Pelin Yalçinođlu, 2.Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gökalp, E. (2007). "Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme." *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1): 279-298.
- Gökdemir, A. (2013). *1924'den Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarındaki Hukuk Konularının İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Göz, K. (2014). "Toplumsal Değerler Bağlamında Yaşama Hürriyeti." *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1): 85-101.
- Gülmez, İ. (2014). *28 Şubat Askeri Darbesi ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Güney, A. (2002). *Türk Siyasal Kültüründe Devlet Anlayışı*. Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Güvenç, B. (2005). *Türk kimliği*. (8. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). "Etkili Vatandaşlık Eğitimi İçin Bir Öneri." *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3): 39-54.

- Hoşgörür, V. ve Taştan, N. (2014). Eğitim işlevleri. Özcan Demirel, Zeki Kaya (Ed.) içinde, Eğitim bilimine giriş (281-306). (9. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İçli, G. (2001). "Eğitim, İstihdam ve Teknoloji." Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9: 65-71.
- Journell, W. (2011). "Social Studies, Citizenship Education, and The Search For An American Identity: An Argument Against A Unifying Narrative." Journal of Thought, 46(3-4): 5-24.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan ve insanlar*. (9. Baskı). İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım.
- Karahan, F. (2014). "Millet Ve Milliyet Bakımından Türk Milleti (Felsefi Bir Yaklaşım)." The Journal of Academic Social Science Studies, 28: 97-112.
- Kaymakçı, S. (2009). "Yeni Sosyal Bilgiler Programı Neler Getirdi?" Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(5): 1530-1545.
- Keskin, Y. (2002). *Türkiye'de II. Meşrutiyet'ten Günümüze Kadar Uygulanmış Olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. ve Keskin, S. C. (2013). "İlkokul (İlköğretim) Sosyal Bilgiler Programlarında Milli Bilinç ve Barış Değerinin Tarihsel Serüveni." TSA Dergisi, 17(3): 51- 86.
- Kılıç, M. (2007). "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi." SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16: 113-140.
- Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal bilgiler programı ve öğretmen yeterlilikleri. Mustafa Safran (Ed.) içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi (3- 64)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Koyuncu, N. (2007). "İslam-Osmanlı Hukukunda Devlet Kavramı." Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, 7(3): 1-14.

- Kratochwill, F. (2006). "History, Action and Identity: Revisiting The Second Great Debate and Assessing Its Importance For Social Theory." *European Journal of International Relations*, 12(1): 5–29.
- Kurnaz, Ş. (2013). *Camilerin Toplumsal Kimlik Ve Değerlerin Oluşmasındaki Rolü*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Li, Q. & Brewer, M. B. (2004). "What Does It Mean To Be An American? Patriotism, Nationalism, and American Identity After 9/11." *Political Psychology*. 25(5): 727-739.
- MEB, (1968). *İlkokul Programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, (1998). *İlköğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB, (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6- 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. (2. Edition). London: Sage Publications.
- Nathanson, S. (1993). *Patriotism, morality and peace*. USA: Rowman and Littlefield Publishers.
- National Council for the Social Studies, (2017). *NCSS Themes*. www.socialstudies.org Erişim Tarihi: 22.12.2017.
- Özkıvrak, Ö. ve Dileyici, D. (tarihsiz). "Devlet, Demokrasi Ve Anayasa-Demokratik Devletten Anayasal Demokratik Devlete." www.canaktan.org Erişim Tarihi: 22.12.2017.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Kavram, içerik ve program. Cemil Öztürk (Ed.) içinde, *Sosyal bilgiler öğretimi (1- 31)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pamuk, A. (2013). *Bireysel ve Kolektif Kimliklerin İnşasında Tarih Algısının Rolü*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pamuk, A. ve Alabaş, R. (2016). Vatandaşlık ve sosyal bilgiler. Dursun Dilek (Ed.) içinde, *Sosyal Bilgiler Eğitimi (333-351)*, Ankara: Pegem Akademi.

- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Çev. Edt. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir, (3. Baskıdan Çeviri). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Rubin, B. C. (2010). "Youth Civic Identity Development in The U. S. History Course." *Social Education*, 74(3):144–147.
- Safran, M. (2008). Türkiye’de tarih eğitimi ve öğretimi. Mustafa Safran, Dursun Dilek (Ed.) içinde, *21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi (13-20)*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Sağ, V. (2003). "Toplumsal Değişim ve Eğitim Üzerine." C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 27(1): 11-25.
- Sertkaya, K. B. (2010). *İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme*. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Sharma, C. (2014). "Children’s Construction of National Identity: "New" Social Studies of Childhood Paradigm." *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 3(5): 10-14.
- Şimşek, A. (2008). Türkiye’de sosyal bilgiler derslerinde küresel bağlantılar: Bazı dünya devletleri ile karşılaştırmalı bir çalışma. Mustafa Safran, Dursun Dilek (Ed.) içinde, *21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi (345-365)*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Şimşek, A. (2015). "20. Yüzyıldan Günümüze Türk Kimliği Ve Tarih Ders Kitaplarına Yansımaları", 13. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi (20-30 Ekim 2015), Azerbaycan-Bakü.
- Tajfel, H. & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Monterey, CA: Brooks-Cole, 33–47.
- Tamçelik, S. (2009). "Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminde Tarih Bilinci ve Ahlakı Değerlerin Kazandırılması." *Turkish Studies*, 4(8): 2181-2207.

- Tezcan, M. (1984). *Eğitim sosyolojisi*. (3. Baskı). Ankara: Çağ Matbaası.
- Thompson, L. A. (2004). "Identity and The Forthcoming Alberta Social Studies Curriculum: A Postcolonial Reading." *Canadian Social Studies*, 38(3): 1-12.
- Thompson, L. A. (2008). *A Geography Of The Imaginary: Mapping Francophone Identities and Curriculum Perspectives in The Postcolonial Present*. Doct. Doctoral thesis, University of Alberta Department of Secondary Education, Alberta.
- Tunç, H. ve Bilir, F. (1998). "Cumhuriyet Dönemi Anayasalarımızda Milliyetçilik Anlayışı Ve Atatürk Milliyetçiliği." 2(1-2). <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/> Erişim Tarihi: 22.12.2017.
- Turan, R. (2016). "Milli Tarih'ten Sosyal Bilgiler'e Türkiye'de İlköğretim Düzeyinde Tarih Öğretimi." *The Journal of Academic Social Sciences Studies*, 49: 257-278.
- Türkkan, Z. (2011). *Kimliğin Oluşumu ve Korunmasında Dinin Rolü*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ulugöl, M. C. (2009). *Osmanlı ve Türkiye'de Vatandaşlık Kavramı, Azınlıklar Üzerinde Etkisi ve Uygulamaları*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2014). Değerli bir kavram olarak değer ve değerler eğitimi. Refik Turan, Kadir Ulusoy (Ed.) içinde, *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi (1-16)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Wyse, J. (2008). *Teachers' Perceptions Of The Construction Of National Identity Through The Primary School Social Studies Program in Malawi*. Master thesis, State University Virginia Polytechnic Institute, Blacksburg, VA.
- Wiersma, W. & Jurs, S. G. (2005). *Research methods in education: In introduction*. 8. Edition. Boston: Pearson Education.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The fact that human is a social entity forces him to be in relation with social life. While the society responds to the needs of the individual, it is also in some expectation from the individual. These expectations of society develop a social identity from the individuals. Social identity is important in terms of community integrity and continuity while allowing individuals to feel collective ownership. It is seen that the education systems of the societies serve this purpose. In this research, it is aimed to reveal the role of Social Studies course in the formation of social identity by examining the aims of Social Studies course in 1968, 1998 and 2005. This research is important in contributing to the role of the Social Studies course in the formation of social identity in the social studies literature, a multidisciplinary educational field, filling an empty space in the field and creating an awareness for researchers to move to different disciplines and subjects of Social Studies.

Method

Qualitative research method has been used in this research which aims to examine the role of Social Studies course in the formation of social identity. In this study, the historical method was used because the purposes of Social Studies Curricula of 1968, 1998 and 2005 were examined. One of the data collection techniques in the research was the document review technique. For this purpose, archive records of the purposes have been examined in the mentioned programs. For the purpose of collecting the data to be used for this scope, the archives of the Board of Education and Training and the researchers working on these programs have been reached. The analysis of the data has been switched to the analysis of the relevant data. The data were analyzed by content analysis and presented in frequency and in percentage terms. In this direction, the following questions were searched in the survey:

1. What is the role of the 1968 Primary School Social Studies course objectives in the formation of social identity?
2. What is the role of the objectives of the 1998 Primary School Social Studies course in the formation of social identity?

3. What is the role of the social studies course objectives of the 2005 Primary Education Program in the formation of social identity?

4. What are the similarities and differences in the expressions of social identity in the aims of Social Studies in 1968, 1998 and 2005?

The analysis of the data has been switched to the analysis of the relevant data. The data were analyzed by content analysis and presented in frequency and in percentage terms.

Results

National awareness, national consciousness, nationality consciousness, citizenship consciousness, social integrity/harmony, harmony with the rules of law, common purpose association, state consciousness, national economy consciousness which contributes to the formation of social identity in the aims of Social Studies education programs, social values, sensitivity to country and world problems, and other categories. The categories that are most influential in terms of frequency and percentage in the formation of social identities from these categories are nationality consciousness, national consciousness, state awareness, legal rules, citizenship consciousness, social integrity/cohesion and social values. The program that contributed most to the formation of social identity in the 1968, 1998 and 2005 curricula seems to be the aim of the 1998 Social Studies curriculum. This program follows the objectives of the 1968 Social Studies course. In the 2005 primary social studies curriculum, the social identity was emphasized less than the other two programs.

Discussion and Conclusion

The results of this research, in which the role of Social Studies course in the formation of social identity is examined, can be said about the conditions of social life. It is seen that the formation of the social sciences curriculum is shaped by the developments in the technological and educational field as well as the developments in the political and social areas. It is therefore a fact that political and social events can not be ignored in the formation of programs. It has been determined that objectives in Social Studies curricula are not developed independently from this reality. The fact that the results of the research are formed in line with the political and social goals is important in that it shows how the social studies program aims to give a social identity. Although the aims of the Social Studies curriculum of 1968 and 1998 did not show similar characteristics in the formation of social identity, it can be explained by the fact that this change in the 2005 program is due to sharp changes and developments in political and social life. It is noteworthy that in

the 2005 program the national understanding is softened according to the aims of the previous programs, universal values in the program come to the forefront and importance of the concept of the individual gains. When the society is thought to be a combination of individuals, it is meaningful that the concept of the individual comes to the forefront. However, while the concept of the individual is at the forefront, maintaining national understanding with the same importance is important in terms of social cohesion and harmony.